

Sara - Jonas.

av Christian Ihlen
Fra boken "Svartfinn-sagn" utgitt 1924.

Vi lå inde ved Rosnafossen en septemberdag, han Vinje og jeg, for at prøve fisken, som det skulde være så meget av der, ettersom gamlingen så mange gange hadde fortalt. - Fossen er i elven som kommer fra Fuglevandet, og den falder i et par avsatser ut i Balvatn, som er det største vandet inde i Saltdalsfjeldene på lang lei. - Vi hadde draget tre mil om dagen nedenfra Sulitelma, var færdig med garnsættingen og stod og så utover viddene. - Blankt og fint var det på vatna, og fjeldene omkring lå og gasset sig i solskin, riktig i godlaget; vi syntes vi kunde se hver en sten og måsaflek bortover flatfjeldet. Og i bræen oppi Salefjeldet skjøn sprækkene grønne, og de tusind småbække, som silte nedover skråningene, glitret som sølvtråder til de blev bratt avkuttet av det store vand, som blånet over milen langt. - Under hamrene der vi stod var vandet så klart, at vi kunde øine flågene nedover aldrig så langt.

- Det er styggelig juft detta vatne, - sa'n Vinje, han stod og så han også. - Dom ske hi lodda ner fem hunder meter snøre et stan utpå her men itte treft non botten.

Vi stod lidt. - Å gjør vi nå? - spurte jeg tilslut.

- Å, nå trur æ vi går oppi åtn Jonas å koker os ein kjæft kaffi, - sier gubben.

- Bor det non Jonas her da? - Jeg måtte studse; for her var bare vilde vidden og ingen menneskebolig, det jeg visste av.

Gubben står og letter på sig sækken.

- Jau, - sier han omsider; - han Sara-Jonas bur henn, han. Bakom den låge haugja du sjer hi'n hallarn sin. -

Han begyndte så småt at rusle; jeg fik på sækken og kom efter. - Ja bor'n herindpå, så liker'n vel å få besøk, - sier jeg.

- Nå, - gubben drar liksom på det; - itt trur æ, at'n Jonas saknar å sjå fålk netop. -For de e rett en underlig soter de, sju. Men så kan vi nå sjå oppi åtn lel, om'n e i live ennå. De e læng sia han va ne hos mæ nå; - for når'n kjæm åt bygden, da kjæm'n åt mæ me ein gång.

Da vi hadde gåt en stund, stod vi fremfor et bratberg. - Hennunder e de, - sa'n Vinje; og begyndte at klyve opover stenrøsen; der lå knobler, reinshorn og andet skrot mellem stenene, så jeg skjønnte, det bodde et eller andet væsen etsteds her. Kommen op, så vi det var opsat bjørkekavler ved siden av hverandre under berget, og i den ene enden en slags luke, som var selve døren. - På den dundret han Vinje, med den svære næven sin, men derindefra kom ikke svar. Så trak vi luken unda og så ind; det var et lite, lavt, halvmørkt rum. I det ene hjørne var det lagt op sten til gruve; over den var det en vid spræk i tjeldet op i dagen, hvorfra der sivet ned litt lys. Ved væggen lå en haug med gamle skind og slitte lapklær, det var nok sengen hans Jonas. - Foruten en rar gammel kaffekjel med skaft på og en skidden stekepande, lå der en gammel øks slængt atmed indgangen. - Lugtet underlig gjorde det, formodentlig av gammelt matavfald.

Jonas var nok ikke hjemme.

Vi trak næsen til os og så på hverandre.

- Huf, de lukta ilt, kar, - sa'n Vinje. Nei jaggu trur æ vi held os ut lel! -

Men der lå noget ved; den var det vondt om herinde, og måtte hentes langveis fra. - Så tok vi altså veden med os ned til bækken og fik varme op.

- Han kjæm vel, han Jonas, - mente gubben. - Han hi reina bortme Botsonnjarje, itt så langt unna. -

Det blev ikke længe at vente. Da Vinje hadde lettet kaffekjelen av varmen for at klarne, kom det en lap huskende bortenfra fjeldet.

- Sandeli mæ e'n itt henn alt, kar, - sa han lavt. - Nei, nå trur æ, han lukta kaffe heilt bortme

reinskokka! -

Lappen kom fort gående, men sagtnet og slentret ned til os og blev stående og hvile på staven. - Vi hilste. Han nikket og mumlet. Han var nokså ulik andre lapper i trækkene, og huden var hvitere end almindelig. Håret var ramsvart og så langt, at det rak nedover ryggen og skuldrene. Han hadde stort helskjæg, var stor av vækst, og firskåren. - Ansigtet var dypt alvorlig; ikke en mine røbet hans forbauselse over at træffe kjendtfolk. Taus tok han imot kaffe og mat, svarte ja og nei på spørsmål. Men så meget fik vi greie på, at mel og kaffe hadde han ikke hat næsten hele sommeren. Han hadde levet av reinskjøt! - Tungsindig sat han og så fremfor sig, mens han tømte kop efter kop med kaffe, og smørbrødene forsvandt villig. - Der hadde ikke været folk at se hele sommeren, og han hadde ikke været nede i bygden siden ivåres. -

Vi var færdig med at spise. Det var som Sara-Jonas' væsen hadde smittet os, så det blev en lang tid stille ved varmen. - Endelig reiste vi os.

- Ja, vi får vel låssere inat op hos dæ da, Jonas, - sier Vinje.

- Jo -, kom det sagte; han tar staven og går hjulbent og bred oover mot hallarn.

- Han e da pinajor reint som du sku sjå eit berjtroll, sier'n Vinje.

Så drog vi nedover til fossen igjen for at prøve stangen.- Men det gikk dårlig med fiskingen den kvælden. Da det var så fint veir, og vi ikke netop hadde lyst til at gå op til hallarn igjen med det samme, drog vi sammen noget tørener og laget os bål fremme på sandbakken atmed elven. Pipene kom frem, og gamlingen fortalte om han Sara-Jonas, det han visste.

Far hans Jonas var bumand nede i dalen, moren var ren lap borte fra grænsen etsted, og efter hende hadde han navnet, for hun het Sara. - Jo ældre han blev, jo mere lyst fik han til at holde sig nede blandt bygdefolket. Så da han blev voksen ryddet han et lite jordstykke opunder fjeldet, øverst i dalen, og der fik han tilslut op et lite hus. - Arbeidsom var han som få, og alt han tjente sparte han sammen opgjennem årene. Moren passet for det meste reinskokken alene. - Men da hun døde, måtte Jonas selv passe hopen inde på tjeldet og i mellemstunder skjøtte pladsen nede i dalen. - Han hadde en jente, datteren til en bonde i bygden, som han brukte træffe av og til; den jenten lovet tilslut at bli kjærringen hans, om ellers forældrene vilde. Men da Jonas kom og fridde til datteren hos faren, jaget denne ham på dør og bedyrte at datteren hans skulde ikke gifte sig med nogen lapfark. Og jenten blev gift med en gut fra ytterbygden.-

Da solgte Sara-Jonas det lille stellet sit i dalen, sa bygden farvel for godt og flyttet ind til hallarn på Rossna fjeld. Og der blev han siden. - Han var nu en gammel mand, menneskefiendsk og sky. - Reinskokken hadde øket med årene, og penger sparte han sammen og gjemte dem i fjeldet. - For selv brukte han sågodtsom intet, levet som et vilddyr og åt alt av rein, både tarmer, vom og kjøtt, halvraatt og helt raatt, ettersom det faldt sig. - -

Det begyndte at lide mot kvælden. Det skumret alt bortover det store vand. Langt i nord stod Saulo mørknende og bred; i nordvest Sulitelmatinderne som et Soria Moria med slot og bræer i halvlyset. - - - - -

Det lugtet røk og raattent dyrekjøtt i hallarn hans Sara-Jonas. Men kaffen smakte allikevel og forsonet os med vor skjæbne. - Sara-Jonas sat sammenhuket og drak; koppen forsvandt indmellem hår og skjæg, når han førte den til munden. De svarte øine blinket i mørket. Kofte var hårslitt, med nogen enkelte bust hist og her. Jeg måtte tænke på haugfolk og trolde, som gjemmer sig i berghullene sine og tænker ut ondskap og fanteri. - Men når han vender ansigtet imot mig, ser jeg det tungsindige blik og må angre.....

*

*

*

Det var i november etpar år efter; snøilinger drev og sneen øket jevnt indover skoger og fjeld. - Da kom han Sara-Jonas stavrende ind til han Vinje i stuen hans i Sulitelma. - Han seg sammen atmed væggen med det samme uten et ord.

Tilslut fik han da sagt at han var syk og hadde ligget flere dage i hallarn uten at kunne få op varme; mat hadde han næsten ikke smakt. Så hadde han forstått, at han måtte til folk. Men hvordan

han greiet at komme sig frem de tre mil derindefra, gav han ikke nogen besked om. Men han hadde git sig ivei igår, så det blev skikkelig et døgn han hadde brukt underveis.

Han Vinje fik over lidt melk, som kvikket stakkarn lidt. Bredte utover etpar reinskind og hjalp ham til at lægge sig.

- Herre du min, de va nifst arbe å få tå'm klæom, betrodde han mig siden. - De va grodd sammen uta skitt, altihop. - Æ mått pinanjor ut å få fresk luft to gång, før æ greid å bli færi me 'om! -

Gamlingen skjønnte snart at det var rent ille med han Jonas.

- Du lyt åt doktra imårå, Jonas, - sa han; - du e jo dødsens klen! -

- Kor mykke de koste?-sa'n Jonas. Det var såvidt han kunde hviske.

- Ja, de får itt hjelp ka de koster, - mente den andre; - du hi nå ellers rå å betal, du da, lægger han til.

På sykehuset hos dokteren var det både korsing og åijing, da de tok fat på han Sara-Jonas. Men da operationen var over, erklærte doktoren, at den syke vilde dø nokså straks. Det var ikke botevon i han Jonas mer. - I hele sin lange praksis på verket hadde doktoren stiftet bekjendtskap med mange slags folk og "tilfælder", men noget slikt som han Sara-Jonas, hadde han endnu hat tilgode at behandle. Han hadde hørt om denne eneboer som et sagn, og nu fulgte han fra stund til stund interessert sygdommens gang fremover dagen. Sidste gang han så til den syke, stod han længe og stirret ned på det buskete eventyrhode der i sengen. Så nikked han ved sig selv og gik. - Sikkerlig bar dette ansigt dødens stempel.

Men Sara-Jonas levet og kviknet til igjen. Da doktoren næste dag stod over ham, skjønnte han at den syke hadde noget på hjerte. Han så på doktoren alt i ett med angstfuldt og spændt uttryk i det skjæggete ansigt.

Doktoren bøtet sig ned mot ham og gjorde tegn at han kunde tale. Jonas reiser anstrængt på hodet: -

- Kor mykke de koste? - kom det hæst.

*

*

*

Da såret i buken hans var halvveis helet, var det ikke mulig længer at holde Sara-Jonas inden fire vægge. Han måtte hjem til Rossnafjeldet, hallarn og rein sin. Doktoren blev lei maset tilslut og slapp ham avsted.

- Han kommer aldrig frem, - mente han. -Vi ser ham nok snart igjen. -

Men Jonas kom ikke igjen. - En dag ut på vårparten blev han funden halvt ihjelfrossen og dødssyk i sneen ovenom en av de øverste pladser i Saltdalen. Og pladsfolket gav stakkarn en seng at dø i. Han lå i sin gamle skindpesk under fælden; ansigtet var ukjendelig magert.

Øinene stirret store og urolige, mens de magre, krokete fingre kloret famlende over sengekanten.- Da det led på fik han endelig sagt at det var nogen han måtte snakke med før han døde; og det var den yngste jenten til hende som engang skulde blit hans. - Hun måtte komme snart og alene. -

Pladsmanden drog i vei. Han skjønnte at Sara-Jonas nu vilde betro jenten hvor pengene hans var gjemt inde i fjeldet, og skyndet på. - I kvældingen var han tilbake, men alene. - Jenten hadde ikke turdet komme. -

Da dette var fortalt, faldt det mere ro over den syke. Utpå natten døde han og blev et par dage efter på fattigvæsenets bekostning begravet på kirkegården der i dalen. -

Men inde på Rossnafjeld ligger pengekisten hans Sara-Jonas.

Den er gjemt for alle tider. -